

HFD 2017 ref. 64

Fråga om prövningen av en konsumentkredit grundat sig på tillräckliga uppgifter om konsumentens ekonomiska förhållanden.

12 § konsumentkreditlagen (2010:1846)

Högsta förvaltningsdomstolen meddelade den 15 november 2017 följande dom (mål nr 5868-16).

Bakgrund

En näringsidkare som lämnar kredit till en konsument ska först göra en kreditprövning. Prövningen ska grundas på tillräckliga uppgifter om konsumentens ekonomiska förhållanden och kredit får beviljas endast om konsumenten har ekonomiska förutsättningar att fullgöra sitt åtagande. Om kreditgivaren inte lever upp till dessa krav får Konsumentverket meddela denne en varning som, om överträdelsen inte är ringa, ska förenas med en sanktionsavgift om högst tio miljoner kronor.

H & M Hennes & Mauritz Sverige AB erbjuder krediter till konsumenter vid köp av bolagets egna varor och gör då en kreditprövning.

Konsumentverket granskade samtliga H&M:s beviljade krediter under tre veckor våren 2014. Eftersom H&M inte direkt från konsumenten hade hämtat in några uppgifter avseende dennes inkomster, utgifter eller eventuella övriga krediter och inte heller på annat sätt inhämtat uppgifter om dennes utgifter så ansåg verket att bolaget inte inhämtat tillräckligt med uppgifter för att kunna beräkna den enskilde konsumentens återbetalningsförmåga. Bristerna i H&M:s kreditprövning bedömdes vara systematiska och så allvarliga att det enligt verket fanns grund för att förelägga bolaget att upphöra med sin kreditgivningsverksamhet. Mot bakgrund av bolagets då pågående förändringsarbete framstod dock en varning förenad med en sanktionsavgift om åtta miljoner kronor som en tillräcklig åtgärd.

H&M överklagade beslutet till förvaltningsrätten som satte ned sanktionsavgiften till sex miljoner kronor.

H&M och Konsumentverket överklagade till kammarrätten som upphävde underinstansernas avgöranden. Enligt kammarrätten saknas stöd för att uppgifter om en konsuments ekonomiska förhållanden måste inhämtas direkt från denne. Vidare konstaterade kammarrätten att H&M har låga kreditförluster och få inkassoärenden samt att kreditgivningen avser låga belopp och endast finansiering av köp av bolagets egna produkter. Eftersom

det inte var visat annat än att de uppgifter som inhämtats vid kreditprövningen var tillräckliga ansåg kammarrätten att Konsumentverket inte haft fog för att meddela H&M varning och påföra bolaget en sanktionsavgift.

Yrkanden m.m.

Konsumentverket yrkar att verkets beslut ska fastställas och anför bl.a. följande.

För att genomföra en kreditprövning med hög grad av säkerhet måste kreditgivaren inhämta uppgifter om den enskildes ekonomiska förhållanden, inklusive uppgifter om utgifter och eventuella skulder. Uppgifter från offentliga källor innehåller inte några specifika uppgifter om den enskilde konsumentens inkomster, dennes månatliga utgifter eller övriga skuldförhållanden. Dessa uppgifter måste därför inhämtas från konsumenten och bör sedan verifieras i den mån det går. Inkomster kan kontrolleras mot lönespecifikationer och utgifter kan jämföras med de uppgifter om vad som utgör skälig levnadsstandard som tas fram av olika myndigheter.

Eftersom H&M inte inhämtat tillräckliga uppgifter om den enskilde konsumentens ekonomi, vare sig direkt från konsumenten eller på annat sätt, har bolaget inte haft möjlighet att kontrollera återbetalningsförmågan för beviljade krediter.

H&M bestrider bifall till överklagandet och anför bl.a. följande.

En kreditprövning ska anpassas efter den aktuella verksamheten och varken den rättsliga regleringen eller praxis ger stöd för uppfattningen att uppgifter måste inhämtas direkt från kunden.

H&M använder en kreditprövningsmodell som är baserad på vetenskap och beprövad erfarenhet. Modellen måste anses vara grundad på tillräckliga uppgifter som även är verifierbara. Bolaget beviljar krediter med låga belopp som endast avser köp av dess egna produkter, i huvudsak kläder och hygienartiklar. Av samtliga ansökningar som kommer in avslås 40 procent. Kreditförlusterna är mycket små och uppgår till någon procent per år. Bolaget har också få inkassoärenden; ca 0,3 procent av samtliga betalningsaviseringar lämnas till inkasso.

Skälen för avgörandet

Frågan i målet

Frågan i målet är vad som krävs för att en prövning av en kredit till en konsument ska anses vara grundad på tillräckliga uppgifter om konsumentens ekonomiska förhållanden.

Rättslig reglering

Enligt 12 § konsumentkreditlagen (2010:1846) ska näringsidkaren pröva om konsumenten har ekonomiska förutsättningar att fullgöra vad han eller hon åtar sig genom kreditavtalet. Kreditprövningen ska grundas på tillräckliga uppgifter om konsumentens ekonomiska förhållanden. Krediten får beviljas endast om konsumenten har ekonomiska förutsättningar att fullgöra sitt åtagande.

Av 57 § samma lag framgår att om näringsidkaren inte följer 12 § får Konsumentverket meddela näringsidkaren en varning. En varning ska förenas med sanktionsavgift om överträdelsen inte är ringa. Avgiften uppgår enligt 58 § till högst tio miljoner kronor. Den får dock inte överstiga tio procent av näringsidkarens årsomsättning.

Konsumentkreditlagens bestämmelser om kreditprövning genomför direktiv 2008/48/EG, konsumentkreditdirektivet. Enligt artikel 8.1 ska medlemsstaterna säkerställa att kreditgivaren innan kreditavtalet ingås gör en bedömning av konsumentens kreditvärdighet, på grundval av tillräckliga uppgifter som i förekommande fall erhållits från konsumenten och, när så är nödvändigt, på grundval av sökning i relevant databas.

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

En kreditprövning ska grundas på tillräckliga uppgifter om konsumentens ekonomiska förhållanden och kredit får beviljas endast under förutsättning att konsumenten har ekonomiska förutsättningar att fullgöra sitt åtagande.

En första fråga är om redan det förhållandet att H&M inte inhämtar information direkt från kunden innebär att bolagets kreditprövning grundas på otillräckliga uppgifter.

Bestämmelsen i 12 § konsumentkreditlagen innehåller inte någon skyldighet för kreditgivaren att vid kreditprövning inhämta uppgifter direkt från konsumenten. Inte heller den bakomliggande direktivbestämmelsen innehåller någon sådan skyldighet.

Beträffande regleringen i konsumentkreditdirektivet förhåller det sig på så sätt att denna inte på ett uttömmande sätt anger vilka uppgifter som kreditgivaren ska lägga till grund för sin bedömning av konsumentens kreditvärdighet och inte heller om dessa uppgifter ska verifieras eller på vilket sätt det i så fall ska ske. Regleringen innebär att kreditgivaren har ett utrymme att skönsmässigt bedöma om de tillgängliga uppgifterna är tillräckliga som dokumentation för konsumentens kreditvärdighet och om de måste stämmas av mot andra uppgifter. Av detta följer att kreditgivaren i varje enskilt fall och med beaktande av de särskilda omständigheterna i det fallet ska bedöma om uppgifterna är tillräckliga. Denna bedömning kan variera beroende på bl.a. omständigheterna

när kreditavtalet ingås och kreditbeloppets storlek (se EU-domstolens avgörande CA Consumer Finance SA, C-449/13, EU:C:2014:2464, p. 36 och 37).

Regleringen i såväl lagen som direktivet förutsätter således att flera uppgiftskällor kan användas och att kreditprövningen ska kunna anpassas till de omständigheter under vilka kreditgivning sker och till kreditbeloppets storlek. Det innebär att den kredit-sökandes egna uppgifter i vissa fall kan anses tillräckliga medan det i andra fall kan räcka med att näringsidkaren använder sig av offentliga databasuppgifter. Den omständigheten att H&M inte inhämtar information direkt från den enskilde kunden innebär alltså inte i sig att bolagets kreditprövning grundas på otillräckliga uppgifter.

Nästa fråga är om den kreditprövningsrutin som H&M använder sig av innebär att bolaget inte inhämtar tillräckliga uppgifter om den enskilde konsumentens ekonomiska förhållanden.

Rutinen innebär att H&M i ett första steg gör en intern prövning baserad på bolagets kännedom om kunden och kontrollerar att denne inte tidigare spärrats för kredit och att bolaget under de senaste 90 dagarna inte avslagit en kreditansökan från kunden samt andra liknande uppgifter.

I steg två vänder H&M sig till ett externt företag som är specialiserat på kreditbedömningar. Företaget fastställer ett s.k. scoringvärde för konsumenten som grundas på uppgifter från offentliga register och företagets egen databas. H&M avgör utifrån scoringvärdet om kunden ska beviljas kredit och med vilket belopp.

För de kunder som beviljas kredit bestäms dels en maximal s.k. kreditlimit – som är det belopp som kunden inledningsvis får handla för – dels en maximal s.k. avtalslimit som är det högsta belopp en kund kan få utöka sin kreditlimit till. Kreditlimiten uppgår till 1 500 eller 3 000 kr och avtalslimiten är maximalt 3 000, 6 000 eller 10 000 kr beroende på vilket scoringvärde kunden får vid kreditprövningen.

Högsta förvaltningsdomstolen konstaterar att bolaget endast ger kredit för köp av bolagets egna produkter och att utgifterna för dessa är av det slag som ingår i konsumenters normala levnads-kostnader. Den avser därtill låga belopp som beviljas endast stegvis upp till en högsta kreditgräns om 10 000 kr. H&M har dessutom små kreditförluster och få inkassoärenden.

Mot denna bakgrund finner Högsta förvaltningsdomstolen att H&M:s rutiner innebär att kreditprövningen, för det slag av konsumentkrediter som det är fråga om, måste anses grunda sig på tillräckliga uppgifter om den enskilde konsumentens ekonomiska förhållanden.

Högsta förvaltningsdomstolen instämmer därför i kammarrät-tens bedömning att Konsumentverket saknat fog för att meddela

H&M varning och påföra bolaget en sanktionsavgift. Överklagandet ska därför avslås.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande

Högsta förvaltningsdomstolen avslår överklagandet.

I avgörandet deltog justitieråden *Melin, Knutsson, Classon, Svahn Starrsjö* och *Rosén Andersson*. Föredragande var justitiesekreteraren Hanna Berglund.

Förvaltningsrätten i Karlstad (2016-01-18, ordförande Axelius Friberg):

I målet är fråga om H&M uppfyllt kraven på kreditprövning i 12 § konsumentkreditlagen och då om bolagets kreditprövning i de av Konsumentverket granskade ärendena har grundats på tillräckliga uppgifter om konsumentens ekonomiska förhållanden. De uppgifter som Konsumentverket anser varit bristfälligt insamlade avser uppgifter inhämtade från och om konsumenten.

Enligt ordalydelsen i 12 § konsumentkreditlagen ska prövningen avse om konsumenten har ekonomiska förutsättningar att fullgöra vad han eller hon åtar sig enligt kreditavtalet. Syftet med bestämmelsen är att motverka överskuldssättning. Förarbetena till bestämmelsen utgår från att näringsidkaren kontrollerar att konsumenten har disponibla inkomster som räcker till att täcka kostnaderna för krediten och återbetalningen. Förvaltningsrätten konstaterar att denna utgångspunkt gäller oavsett hur litet lånebelopp det är fråga om. En prövning av det slag som nu ska göras tar alltså sikte på den enskilde konsumentens återbetalningsförmåga, dvs. dennes inkomster, utgifter, tillgångar och skulder. Detta förutsätter att en individuell kontroll görs av konsumenten utifrån aktuella uppgifter. Av förarbetena framgår att konsumenten normalt ska tillfrågas om sina ekonomiska förhållanden, men det är sällan tillräckligt utan uppgifterna bör kontrolleras och informationskällorna är således delvis överlappande.

H&M:s kreditprövning byggde vid tiden för granskningen på ett utvecklat kreditscoringssystem kombinerat med offentlig information om den enskilde konsumenten som inhämtats genom kreditupplysningsföretag. Av utredningen framgår att bolaget inte i något av de granskade fallen inhämtat aktuella uppgifter direkt från den enskilde konsumenten avseende dennes inkomst, utgifter eller eventuella övriga krediter. Det kan vidare konstateras att den information om konsumenten som har inhämtats genom en extern kreditupplysning avser uppgifter om konsumenten som ligger bakåt i tiden, exempelvis deklarerad inkomst vid den senaste taxeringen. Mot denna bakgrund finner förvaltningsrätten att de uppgifter som legat till grund för bolagets kreditprövningar inte varit tillräckliga för att med hög grad av säkerhet kunna bedöma konsumenten-

tens ekonomiska förutsättningar att fullgöra sina åtaganden enligt kreditavtalet. Enligt förvaltningsrättens mening strider inte en sådan tillämpning av bestämmelsen i 12 § konsumentkreditlagen som nu görs mot direktivet. Vad bolaget anfört om att inhämtandet av sådana ytterligare uppgifter som nu anses krävas skulle strida mot personuppgiftslagen (1998:204) förändrar inte heller förvaltningsrättens bedömning eftersom uppgifterna måste anses nödvändiga sett till ändamålet med behandlingen. Förvaltningsrätten instämmer således i Konsumentverkets bedömning att bolaget brustit i sin kreditprövning. Det finns därmed grund för ingripande mot H&M.

Konsumentverket har vid valet av sanktion beaktat att H&M inlett en förändringsprocess och har tilldelat H&M en varning i förening med en sanktionsavgift. Förvaltningsrätten finner att bristerna i kreditprövningen inte kan anses ringa. Det har därför varit befogat att förena varningen med en sanktionsavgift. Syftet med en sanktionsavgift är att den ska vara kännbar, annars fungerar den inte som ett verkningfullt påtryckningsmedel. Avgiften ska emellertid också vara proportionell. Konsumentverket har vid bestämmandet av avgiftens storlek beaktat såväl överträdelens allvar som H&M:s ekonomiska ställning. Sanktionsavgiftens storlek framstår enligt förvaltningsrättens mening ändå som något för hög och bör skäligen bestämmas till 6 000 000 kr.

Överklagandet ska således avslås utom i den del som rör sänkningen av sanktionsavgiften. – Förvaltningsrätten ändrar Konsumentverkets beslut och bestämmer sanktionsavgiften till 6 000 000 kr. – Förvaltningsrätten avslår överklagandet i övrigt.

Kammarrätten i Göteborg (2016-10-19, Falkendal, Petersson och Tagaeus):

För att sådana ingripande åtgärder som varning och sanktionsavgift ska komma i fråga måste de omständigheter på vilka påföljden grundas kunna slås fast otvetydigt (jfr Högsta förvaltningsdomstolens avgörande RÅ 1996 ref. 83). Det är Konsumentverket som har bevisbördan för att kraven för ett ingripande är uppfyllda.

De uppgifter som Konsumentverket gör gällande saknas för att kreditprövningen ska anses ha grundats på tillräckliga uppgifter är uppgifter hämtade direkt från konsumenten om dennes aktuella ekonomiska förhållanden, innefattande aktuell inkomst, utgifter och samtliga skulder.

Enligt kammarrättens bedömning ger ordalydelsen i 12 § konsumentkreditlagen inte stöd för att uppgifterna om konsumentens ekonomiska förhållanden måste hämtas in direkt från konsumenten. Bestämmelsen anger inte heller vilka uppgifter som måste hämtas in. Såväl lagtexten som direktivet ger ett handlingsutrymme så länge det är fråga om tillräckliga uppgifter om konsumentens ekonomiska förhållanden.

Bolaget använder sig av en kreditprövning som baseras på Bisnode Kredit AB:s generiska scoringmodell. Score är resultatet av en sammanvägning av samtliga ekonomiska uppgifter som förekommer i kreditupplysningsregistret och en prognos görs genom att uppgifter om den enskilda individen analyseras och jämförs med statistiska grupperingar bestående av individer som uppvisar liknande egenskaper. Uppgifter tas

dock inte in direkt från konsumenterna avseende aktuell inkomst, utgifter och samtliga skulder.

Det har inte kommit fram något annat än att bolaget har som utgångspunkt att driva en seriös kreditgivning. Bolaget har låga kreditförluster och få inkassoärenden. Kreditgivningen avser låga belopp och den avser endast finansiering av köp av bolagets egna produkter, dvs. i huvudsak kläder och hygienprodukter som ingår i konsumenternas normala levnadsomkostnader. Enligt kammarrättens bedömning är det inte visat något annat än att de uppgifter som hämtas in vid kreditprövningen är tillräckliga. Vad Konsumentverket har anfört om att inkomstuppgifter kan vara upp till två år gamla föranleder inte någon annan bedömning.

Sammantaget anser kammarrätten att Konsumentverket inte har haft fog för att meddela bolaget varning och påföra sanktionsavgift. Underinstansernas avgöranden ska därför upphävas. – Kammarrätten upphäver förvaltningsrättens dom och Konsumentverkets beslut.